

EFEKTIVNOST ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ PO VSTUPU ČR DO EU

EFFECTIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AFTER CR ACCESSION IN EU

Eva Rosochatecká

Anotace:

Podnikatelské prostředí pro zemědělské podniky výrazně ovlivnil vstup ČR do EU. Vedle stávajících vlivů jako jsou ceny vstupů a výstupů, úvěrové služby, daňová politika, má výrazný dopad evropská dotační politika. Narůstající konkurence, dovoz levných výrobků z členských států negativně ovlivňuje celou zemědělskou prvovýrobu. Dochází ke změně výrobního zaměření, včetně restrukturalizace podniků. Výsledek je podmíněn ekonomickou silou jednotlivých podniků. Pozitivní výsledek hospodaření v roce 2004 nestačí eliminovat ztráty z minulých let.

Klíčová slova:

zemědělský podnik, dotační politika, výsledek hospodaření, restrukturalizace konkurenceschopnost

Abstract:

An entrepreneurial environment for agricultural enterprises was influenced significantly by the CR accession in the EU. Beside the present influences as prices of inputs and outputs, credit service, tax policy, an important impact has also the European dotation policy. A growing competition, export of cheap products from member states together with a pressure of trade chains influence negatively the entire agricultural basic industry. A change of production programs happens including restructuring of enterprises. A result is conditioned to a present economic power of particular enterprises. A positive result in 2004 does not eliminate sufficiently the losses from lasts years.

Key words:

Agricultural enterprise, dotation policy, trading income, restructuring, competitiveness

ÚVOD

Smlouva o Ústavě pro Evropu v oddílu zemědělství a rybolov uvádí jako cíl společné zemědělské politiky zvýšit produktivitu zemědělství podporou technického pokroku a zajišťováním racionálního rozvoje zemědělské výroby a optimálního využití produkčních činitelů, zejména pracovní síly. Zajistit tak odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva, a to zejména zvýšením individuálních příjmů osob pracujících v zemědělství. K dalším vymezeným cílům patří stabilizace trhů, zajištění plynulého zásobování a zajištění spotřebitelům dodávky za rozumné ceny. Je otázkou jak se bude dařit tyto vymezené cíle naplňovat v podmínkách českého zemědělství.

CÍL

Cílem příspěvku je posoudit ekonomickou efektivnost podnikání zemědělských podniků po vstupu ČR do Evropské unie a zhodnotit podmínky stabilizace a dalšího možného rozvoje zemědělských podniků v rámci společného agrárního trhu.

METODY

Na základě analýzy současného stavu dosažených ekonomických výsledků zemědělských podniků a uplatňované agrární politiky jsou vymezeny problémové okruhy, které budou ovlivňovat další vývoj zemědělské prvovýroby. Podkladové údaje byly čerpány ze zpráv o stavu zemědělství České republiky „Zelená zpráva“ a řízené diskuse s manažery podniků zemědělské prvovýroby a zpracovatelských podniků.

VÝSLEDKY

Podnikatelské prostředí pro zemědělské podniky výrazně ovlivnil vstup ČR do EU. Vedle vlivů, které působí průběžně, jako jsou ceny vstupů a výstupů, úroveň úvěrových služeb, daňová politika, vývoj inflace, má výrazný dopad evropská dotační politika a na ni navazující národní dotační politika. Dosažené výsledky za odvětví zemědělství byly v roce 2004 výrazně lepší než v předcházejících letech. V důsledku i příznivých klimatických podmínek došlo k nárůstu hrubé zemědělské produkce o 14,9 % oproti předchozímu roku. Dosažená výše ve stálých cenách roku 1989 v částce 77,26 mld. Kč představuje zlom v plynulém poklesu hrubé zemědělské produkce od roku 1989. Výrazný byl meziroční nárůst rostlinné produkce, o 38,2 %, kdežto u živočišné produkce pokračoval pokles o 1,8 %. Příznivé počasí se odrazilo v rekordních sklizních téměř u všech plodin, hektarový výnos obilovin byl 5,46 t a např. u pšenice ozimé byl dosažen hektarový výnos 5,96 t. Vzhledem k tomu, že pokračuje, i když v malé míře, pokles stavu hospodářských zvířat, nadúroda v rostlinné výrobě způsobuje zemědělcům problémy i v následujícím roce. Došlo k propadu cen u obilí, před novou sklizní jsou neprodané zásoby obilí, nejsou skladovací kapacity a současné ceny u obilí se pohybují 20 % pod výrobními náklady.

Výsledky v živočišné výrobě ovlivnil pokles produkce hovězího masa, vepřového masa, vajec a mléka. Na celkovém poklesu stavu hospodářských zvířat se nejvíce podílí chov prasat, především prasnic (11,3 %), drůbež (5,1 %), skot (3,1 %).

Pozitivně lze hodnotit určité meziroční oživení cen zemědělských výrobců o 8,1 %, zde byl vliv nižší produkce komodit rostlinné výroby ze sklizně roku 2003. U průměrných cen vstupů do zemědělství byl meziroční nárůst o 6,8 %. Jednalo se o vzestup cen energie maziv o 14,7 % a největší podíl na zvýšení měla motorová nafta (o 24,7 %).

Rozšíření Evropské unie o další státy, včetně zapojení České republiky, významně ovlivnilo agrární zahraniční obchod. V důsledku odstranění cel v rámci EU 25 se zjednodušily podmínky vzájemného obchodu. I když i se hodnota agrárního vývozu do EU 25 zvýšila v roce 2004 o 31 %, dovoz byl výrazně vyšší a záporné saldo agrárního zahraničního představuje částku 30,9 mld. Kč. Za negativní jev ve vývozu agrární produkce lze považovat vývoz výrobků s nízkou přidanou hodnotou. Například převažuje export živých prasat nebo skotu nad jejich dovozem a zároveň se dováží značné množství již zpracovaného masa.

Faktem zůstává, že potravinářský trh EU 15 je v podstatě naplněn a v nových členských zemích jej velmi rychle zaplňují nadnárodní potravinářské firmy z původní patnáctky EU.

Narůstající konkurence, dovoz levných výrobků především z nových členských států, spolu s tlakem obchodních řetězců, ovlivňuje negativně zemědělskou prvovýrobu.

Přesto vstup ČR do EU přinesl zemědělství v roce 2004 zvýšení příjmů a zlepšení výsledků hospodaření. Za zemědělství jako celek byl dosažený zisk ve výši 8,9 mld. Kč, výnosnost celkového kapitálu činila 5,32 % oproti 2 % ztrátě v roce 2003. Došlo také k mírnému snížení zadluženosti, podíl cizích zdrojů na aktivech představuje částku 43,46 %.

Všechny podnikatelské formy zemědělských podniků vykázaly za rok 2004 v přepočtu na 1 hektar zisk. Právnícké osoby celkem dosáhly zisk ve výši 2 795 Kč na hektar z.p., lepší výsledek měla zemědělská družstva a to 2 921 Kč na hektar z.p. U fyzických osob celkem byla výše zisku 2 991 Kč na hektar z.p. a podniky s výměrou do 50 hektarů z.p. vykázaly zisk 5 557 Kč na hektar z.p.

Pozitivní výsledky hospodaření všech sledovaných kategorií podniků byly výrazně ovlivněny úrovní provozních dotací. Výše dotací představovala v průměru 4 510 Kč na hektar zemědělské půdy. Bez těchto dotací by všechny kategorie podniků vykázaly ztrátu.

Příznivý výsledek hospodaření roku 2004 nestačí eliminovat ztráty z minulých let a vyřešit nakumulované problémy.

I když řada zemědělců považuje vyjednané vstupní podmínky do EU za spíše diskriminační ve vztahu k podmínkám, které mají původní členské státy (u většiny komodit na počáteční úrovni 25 % podpor zemí EU 15), došlo meziročně ke zvýšení podpory agrokomplexu o více než 26 % a to zejména v důsledku uplatnění Společné zemědělské politiky. Základem finančních podpor jsou přímé platby, kdy ČR uplatnila pro čerpání finančních prostředků z EU zjednodušený systém přímých plateb (SAPS), celková částka podpory dosáhla 6 302 mil. Kč. Vstupem české republiky do EU vstoupil v platnost nový systém a nová struktura národních podpor zemědělství a venkova. V roce 2004 tvořily největší část doplňkové přímé platby, tzv. Top Up. Národní doplňkové přímé platby byly vypláceny ze zdrojů ČR a velkým pozitivem bylo, že výplata byla provedena do doby vstupu do EU, tj. do konce dubna 2004. Tím se část finančních prostředků dostala včas do zemědělských podniků a došlo k částečnému upevnění jejich finanční stability. Z celkové částky určené pro národní doplňkové přímé platby byly vyčleněny finanční prostředky na podporu vybraných komodit rostlinné a živočišné výroby. Zbylé prostředky byly přiděleny na ornou půdu.

Tato skutečnost se již nemůže opakovat. Řada zemědělských podniků v současném období je bez finančních prostředků. Dotace z EU pro 2005 budou vypláceny v prvním pololetí roku 2006.

Finanční prostředky přidělované z EU jsou v podstatě se značným zpožděním. Např. v prosinci 2005 bylo podnikům zasláno rozhodnutí o přidělení dotačních prostředků za rok 2004, tím vznikla povinnost jejich zahrnutí do výnosů a zdanění. Z důvodů kontrol se většina peněz dostala k uživatelům až v dubnu roku 2005.

Pozitivní dopad pro zemědělské podniky mají podpory v rámci strukturální politiky EU zaměřené na rozvoj venkova. Jedná se o investiční podpory na základě Operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství, kde jsou od roku 2004 přijímány projekty, které budou financovány v následujících letech. V polovině roku 2005 je již vyhlášeno šesté kolo příjmu žádostí o podporu projektů. Jak předvstupní program SAPARD, tak i Operační program napomáhají modernizaci a restrukturalizaci zemědělských podniků. Zemědělské podniky, tak mohou lépe realizovat investiční záměry právě pro potřebnou restrukturalizaci. Neinvestiční podpory v rámci Horizontálního plánu rozvoje venkova formou plateb LFA (podpora méně příznivých oblastí a oblastí s ekologickými omezeními) a agroenvironmentálních opatření v celkové výši 4,03 mld. Kč kladně ovlivnily finanční stabilitu podniků v méně příznivých výrobních podmínkách.

Mezi další významné podpory v rámci národních podpor lze zařadit dotace úroků z úvěrů, poskytované prostřednictvím Podpůrného garančního rolnického a lesnického fondu, opatření na řešení dopadů zvýšení spotřební daně u nafty, daňová zvýhodnění u bionafty.

Jedním z přetrvávajících problémů zemědělství je značná disparita mezd v zemědělství vůči mzdám v národním hospodářství. Průměrná měsíční nominální mzda v zemědělství v roce 2004 dosáhla 12 930 Kč , průměrná nominální mzda v národním hospodářství byla 18 035 Kč. Reálná mzda v zemědělství dosáhla pouze 89 % úrovně reálných mezd roku 1989.

V řadě zemědělských podniků není dosažena ani uváděná průměrná mzda. Nedostatek finančních prostředků v zemědělských podnicích neumožňuje nárůst mezd. Za těchto podmínek je obtížné získávat kvalifikované pracovní síly, především na úrovni managementu. Počet pracovníků v zemědělství se stále snižuje, v roce 2004 se uvádí průměrný evidenční počet pracovníků 141 tisíc. V roce 1989 se jednalo o 533 tisíc pracovníků v zemědělství. Lze říci, že ekonomický rozměr zemědělství se v dlouhodobém trendu snižuje. Podíl zemědělství

na hrubém domácím produktu vypočteného z přidané hodnoty, kde je zahrnuta zemědělská prvovýroba, poskytované zemědělské služby a neoddělitelné nezemědělské činnosti představuje pouze 1,58 %.

ZÁVĚR

Vstup ČR do EU zajistil zemědělcům určité jistoty formou poskytovaných dotací. I když u forem poskytovaných dotací dochází ke změnám. Od roku 2007 bude v zemích EU podporováno podnikání na venkově prostřednictvím nového Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a podmínky nejsou v dostatečné míře známy. Na druhé straně došlo vstupem do EU ke zvýšení rizika podnikání. Řada zemědělských podniků stojí před rozhodnutím, kam a jak efektivně zaměřit vlastní výrobu s ohledem na agrární obchod mezi východními a západními členy společenství. Problém umocňuje neustálý nedostatek finančních prostředků, vzhledem k nestabilitě cen za zemědělské výrobky. Možným řešením pro zemědělskou výrobu by bylo, kdyby dokázala kontrolovat tok peněžních prostředků od zemědělské prvovýroby přes zpracování až po prodej. To ovšem předpokládá vytvoření takových celků, které se nejen udrží , ale mohou konkurovat i s minimálními dotacemi.

Literatura

Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2003,2004, MZe 2003 ,2004, www.MZe
Smlouva o Ústavě pro Evropu, Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, Lucemburk, 2005, ISBN 92-824-3108-8

Kontaktní adresa:

Doc. Ing. Eva Rosochatecká, CSc., ČZU v Praze, PEF, Praha 6 – Suchbátka
Tel:224382284, e-mail: rosoch@pef.czu.cz